

LIETUVOS SOCIALINIŲ MOKSLŲ CENTRO
EKONOMIKOS IR KAIMO VYSTYMO
INSTITUTAS

*EIP projekto „Mėsinės produkcijos vertės didinimas“
LAEI(EKVI) dalis*

ATASKAITA

VIZUALIŲ TECHNINIŲ PRIEMONIŲ PRITAIKYMAS ATSISKAITYMUI UŽ OBJEKTYVŲ GYVULIŲ SKERDENŲ ĮVERTINIMĄ

Darbo vadovas **A. Gapšys**

Darbo vykdytojai **V. Dabkienė
D. Mikelionytė
O. Eičaitė**

A. Vivulskio g. 4A–13
LT-03220, Vilnius

tel. (8 5) 261 4525
faks. (8 5) 261 4524
el. p. laei@laei.lt
<http://www.laei.lt>

Vilnius, 2022

Įvadas

Dar iki Lietuvos įstojimo į ES dienos, tradiciškai gyvuliai buvo perkami pagal jų gyvąjį svorį ir atsiskaitymui kaina nustatoma už gyvojo svorio kilogramą. Perkant gyvulius pagal gyvąjį svorį, buvo vadovaujama Lietuvos standartais LST 1374:2004 „Skerstini galvijai“, LST 1373:2004 „Skerstinos kiaulės“, LST 1561:2004 „Skerstinos avys ir ožkos“ bei Žemės ūkio ministerijos 1995 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 759 patvirtintomis Gyvulių, paukščių ir triušių pardavimo ir pirkimo skerdimui laikinosiomis taisyklėmis. Vadovaujantis šiomis taisyklėmis, gyvulių pirkėjui rekomenduotina perkant ūkinius gyvūnus pagal gyvąjį svorį, taikyti ne didesnę nei 3 proc. nuoskaitą (karvėms – ne didesnę kaip 4 proc., kiaulėms – ne didesnę kaip 2,5 proc.) nuo jų gyvojo svorio už skrandžio ir žarnų turinį.

Lietuvai ruošiantis stojimui į ES, nuo 2002 m. gegužės 1 d. didesnio pajėgumo skerdyklose pradėtas vykdyti gyvulių skerdenų klasifikavimas, kurio pagrindinis tikslas – objektyvus atsiskaitymas už parduotus gyvulius pagal gyvulio skerdenos svorį ir kokybę, o ne pagal gyvąjį svorį. Galvijų ir kiaulių skerdenas gali klasifikuoti skerdyklos, kurios atsižvelgiant į skerdžiamų gyvulių kiekį yra įtrauktos į skerdenas klasifikuojančių skerdyklų sąrašą, tvirtinamą Žemės ūkio ministro arba mažesnio pajėgumo skerdyklos, pageidaujančios klasifikuoti gyvulių skerdenas. Skerdykla ar bet koks ūkio subjektas, pirkdamas iš gyvulio augintojo galvijus, turi sudaryti rašytinę gyvulių pirkimo-pardavimo sutartį, kaip reikalauja Atsiskaitymo už žemės ūkio produkciją įstatymo 3 straipsnis bei pateikti, pridėdant prie sutarties, gyvulio pardavėjui skerdyklos vadovo patvirtintas arba gyvojo svorio, arba skerdenos svorio (visų perkamo gyvulio raumeningumo ir riebumo klasių ir skerdenų svorių) kainas.

Toks supirkimo būdas darėsi aktualus ir dėl to, nes ūkininkų ūkiuose vis daugiau buvo auginama mišrūnų veislių galvijų, kurių skerdenos kokybė ženkliai geresnė nei pieninių veislių galvijų. Tačiau ūkininkams realizuoti galviją pagal skerdenos kokybę buvo neatsargu. Nemačius skerdimo rezultatų tikėti galvijų įvertinimu reikėjo turėti didelį supirkėjo pasitikėjimą. Pasitikėjimo neturėjo nei supirkėjai, nei pats ūkininkas. Vidutiniškai ūkininkas augina per metus apie 10 galvijų arba skerdykloms parduodavo po galviją per mėnesį. Todėl skerdimo filmavimas yra geriausia išeitis visiems įtarimams paneigti bei tiksliai kainai nustatyti.

Gyvulio vertės didinimas taikant vizualines priemones skerdimo kokybei nustatyti

Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenis, 2022 m. pradžioje galvijus augino 33122 augintojai, viso 3632270 galvijus; kiaules augino 7024 kiaulių laikytojai ir augino viso 551775 kiaules. Teisingai ir sąžiningai įvertinti parduotų gyvulių skerdenų kokybę yra svarbi tiek gyvulių augintojams, tiek skerdykloms ir perdirbėjams. Problema kompleksinė, reikalingas lygiagretus jos sudėtinių dalių sprendimas, kad pastangos duotų laukiamus rezultatus.

Gyvulio vertė skirtinga ir keičiasi visoje grandyje veiksmų, apimančių galvijų paruošimą pardavimui, pardavimą, jo transportavimą, laikymą skerdykloje, skerdimo metu, skerdenos laikymą. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys gyvulių skerdimą yra šie:

1. Europos konvencija dėl skerdžiamų gyvūnų apsaugos¹, (1979 m. gegužės 10 d. Strasbūras) apima pagrindinius su gyvulių skerdimu straipsnius:

- Gyvūnų pristatymas į skerdyklas ir laikymas aptvaruose iki skerdimo;
- Gyvūnų pervarymas skerdyklų teritorijoje;
- Laikymas aptvaruose;
- Priežiūra.

2. REGLAMENTAS (EB) Nr. 1099/2009 2009 m. (rugšėjo 24 d.) dėl žudomų gyvūnų apsaugos, apima tokius pagrindinius straipsnius:

- Bendrieji žudymo ir susijusių veiksmų reikalavimai;
- Svaiginimo metodai;
- Svaiginimo patikrinimai;
- Standartinės veiklos procedūros;
- Kompetencija ir kompetencijos sertifikatas;
- Suvaržymo ir svaiginimo įrangos naudojimo instrukcijos;
- Suvaržymo ir svaiginimo įrangos naudojimas.

Čia taip pat pateikiami reikalavimai skerdykloms, numatantys:

- Skerdyklų išplanavimą, konstrukciją ir įrangą;
- Skerdyklose atliekamų paruošimo ir suvaržymo veiksmus;
- Skerdyklose taikomas stebėsenos procedūras.

3. TARYBOS DIREKTYVA 93/119/EB 1993 m. (gruodžio 22 d.) dėl gyvūnų apsaugos juos skerdžiant arba užmušant pateikia ir įteisina reikalavimus skerdykloms.

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.228605>

TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1/2005 (2004 m. gruodžio 22 d.) dėl gyvūnų apsaugos juos vežant ir atliekant susijusias operacijas pateikia taisykles ir reikalavimus, gyvulius transportuojant.

Kaip pastebi mokslininkai ataskaitoje “Įvairių veiksnių įtakos galvijų skerdenų pH dydžiui tyrimas ir rekomendacijų jos mažinimui paruošimas” (Jukna ir kt. 2006), galvijų mėsos produkcija ir mėsos kokybė priklauso nuo daugelio veiksnių: veislės, lyties, amžiaus, individualių savybių, įmitimo laipsnio, šėrimo ir laikymo technologijų, transportavimo sąlygų priešskerdiminio laikymo, skerdimo būdo ir kt. Atskaitoje, teigiama, kad vienas iš mėsos kokybės rodiklių yra jos pH. Mokslininkai siūlo, siekiant išlaikyti reikiamą lygį pH, atvežtiems į skerdyklą gyvuliams prieš skerdimą leisti pailsėti, kad sumažėtų transportavimo streso poveikis. Ilgesnis gyvulių laikymas diskomforto sąlygomis taip pat didina pH normą neatitinkančių pH skaičių. Mokslininkai nustatė, kad daugiausia gyvulių skerdenų, kurių pH viršijo leistiną dydį buvo transportuojant atstumu 201–300 km ir iki 100 km. Skerdžiant tik ką atvežtus gyvulius atstumu iki 100 km matomai buvo nepraėjęs pakrovimo streso poveikis, o transportuojant didesnę atstumą įtakoją gyvulių nuovargis².

Taip pat verta pastebėti, kad visame gyvulių pardavimo, skerdimo procese pasitaiko įvairių pažeidimų. Kaip antai, LR Specialiųjų Tyrimų tarnyba vykdė korupcinės rizikos analizę 2019–2020 m. susijusią su mėsos ir jos gaminių kontrole. Vienas iš uždavinių apėmė ydingų procedūrų analizę gyvulių skerdyklose. Pateikta tyrimo medžiaga atskleidžia, kad skerdyklose pasitaiko veiklos pažeidimų ir trūkumų³. Ataskaitoje siūloma detalizuoti tam tikrus darbo eigos aspektus skerdyklose, siekiant veiklos skaidrumo ir aiškumo. Vienas iš galimų sprendimų yra privalomai taikyti vaizdo ir garso įrašymus planinių ir neplaninių ūkio subjektų veiklos patikrinimų, taip pat nuolatinės valstybinės veterinarinės priežiūros ir jos kontrolės vykdymo patikrinimo procedūrai fiksuoti ir dokumentuoti.

Diegiamos naujos technologijos, leidžiančios vertinti veiklos procesus, leidžia stebėti, kaip yra užtikrinama gyvūnų gerovė. Tokie valdymo proceso metodai didina objektyvumą visoje gyvulio pardavimo-skerdimo-pardavimo perdurbėjui-pardavimui galutiniam vartotojui pasitikėjimą, o kartu užtikrinama tų įmonių reputaciją, nes vykdomas nuolatinis monitoringas prisideda prie, pirmiausia, gyvulio gerovės, antra, darbuotojų veiklos, ir trečia, galutinio produkto – skerdenos, kokybės atsakingesnio užtikrinimo.

Reikia pastebėti, kad visuomenės-vartotojų susirūpinimas dėl elgesio su gyvūnais ūkiuose ir skerdyklose, didėja. Dažnai pateikiami gyvūnų gynėjų vaizdai talpinami internete, kas priešina

² Jukna ir kt. Įvairių veiksnių įtakos galvijų skerdenų pH dydžiui tyrimas ir rekomendacijų jos mažinimui paruošimas. 2016 m. galutinė ataskaita.

³ <https://www.stt.lt/data/public/uploads/2021/03/kra-vmvt-2.pdf>

visuomenę ir gyventojų požiūrį į gyvulių augintojus, skerdyklas, perdirbėjus. Siekdami užkirsti kelią tokiai veiklai, procedūrų stebėseną, įrengiant kameras, turėtų teigiamą poveikį apie įmonių veiklos suvokimą, apie ūkiuose auginamų gyvūnų gerovės padėtį, skerdyklų ir perdirbimo įmonių darbą.

Apmokėjimo už superkamus gyvulius tvarka ir priemonės tikslesniam parduodamų gyvulių kainos apskaičiavimui

Iki 2002 metų Lietuvoje skerdimui skirti gyvuliai buvo superkami pagal jų gyvąjį svorį, minimaliai atsižvelgiant į skerdenos kokybę. Visapusiškai atsižvelgti į gyvulio skerdenos kokybę nebuvo ir sąlygų, nes nebuvo patvirtintų kokybės standartų bei jų nustatymo tvarkos. Dėl to augintojai iš dalies nebuvo orientuoti į aukštesnę parduodamų gyvulių kokybę.

Nuo 2002 metų gegužės mėn., ruošiantis stoti į ES, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos patvirtintose skerdyklose, kuriose vidutinis metinis paskerstų per savaitę galvijų skaičius yra ne mažesnis kaip 50 vnt., o kiaulių – 100 vnt., Lietuvoje įdiegta nauja tarptautinius standartus atitinkanti gyvulių skerdenų vertinimo ir atsiskaitymo tvarka, pagal kurią gyvuliai pradėti supirkti pagal jų skerdenų masę ir kokybę, o ne pagal gyvąjį svorį, kaip buvo įprasta iki tol.

Dabartiniu metu Lietuvoje galioja Galvijų įkainojimo pagal skerdenų svorį ir kokybę taisyklės, patvirtintos LR žemės ūkio ministro 2001 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. 381 (suvestinė redakcija nuo 2014-04-01), Kiaulių įkainojimo pagal skerdenų svorį ir kokybę taisyklės, patvirtintos LR žemės ūkio ministro 2001 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 464 (suvestinė redakcija nuo 2021-05-01) ir Kiaulių skerdenų kokybės įvertinimo ir klasifikacijos techninis reglamentas, patvirtintas LR žemės ūkio ministro 2002 m. liepos 29 d. įsakymu Nr. 279 (suvestinė redakcija nuo 2004-05-01). Šių teisės aktų pagrindas – 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1308/2013, kuriuo nustatomas bendras žemės ūkio produktų rinkų organizavimas ir panaikinami Tarybos reglamentai (EEB) Nr. 922/72, (EEB) Nr. 234/79, (EB) Nr. 1037/2001 ir (EB) Nr. 1234/2007 (OL 2013 L 347, p. 671), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1310/2013 (OL 2013 L 347, p. 865), ir 2008 m. gruodžio 10 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1249/2008, kuriuo nustatomos išsamios Bendrijos galvijų, kiaulių ir avių skerdenų klasifikavimo skalių taikymo ir pranešimo apie tų skerdenų kainas taisyklės (OL 2008 L 337, p. 3), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2014 m. vasario 17 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (EB) Nr. 148/2014 (OL 2014 L 46, p. 1). Pagal šiuos teisės aktus gyvulio augintojas gali parduoti išaugintus gyvulius tiek pagal gyvąjį svorį, tiek pagal jų skerdenų svorį ir kokybę. Tačiau aukščiau minėto dydžio skerdyklos, net už perkamus gyvulius mokėdamos pagal

gyvąjį svorį, privalo ne vėliau kaip per 2 darbo dienas nuo gyvulio paskerdimo raštu pranešti gyvulio augintojui gyvulio skerdenos klasifikavimo rezultatus neatsižvelgiant į tai, ar už gyvulį buvo apmokėta pagal gyvąjį svorį, ar pagal skerdenos svorį ir kokybę, ar klasifikuota gražintiniais pagrindais skersto gyvulio skerdena.

Atskiro avių įkainojimą pagal skerdenų svorį ir kokybę reglamentuojančio LR žemės ūkio ministro įsakymo nėra. Pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1308/2013 IV priedą avių skerdenos klasifikuojamos *mutatis mutandis* taikant galvijų klasifikavimo nuostatas.

Pagal **Galvijų įkainojimo pagal skerdenų svorį ir kokybę taisyklės** kiekviena skerdykla nustato bazines kainas, atsižvelgiant į galvijo kategoriją, raumeningumą ir riebumą.

Galvijo skerdenos **kategorija** nustatoma pagal galvijo lytį ir amžių ir žymima viena iš šių raidžių: Z, A, B, C, D ir E, kur

Z – 8 mėnesių ir jaunesnių nei 12 mėnesių galvijų skerdena,

A – 12 mėnesių ir jaunesnių nei 24 mėnesių nekastruotų galvijų patinų skerdena,

B – 24 mėnesių ir vyresnių kastruotų galvijų patinų (bulių) skerdena,

C – 12 mėnesių ir vyresnių kastruotų galvijų patinų (jaučių) skerdena,

D – apsiveršiusių galvijų patelių (karvių) skerdena,

E – 12 mėnesių ir vyresnių kitų galvijų patelių (telyčių) skerdena.

Galvijo skerdenos **raumeningumo** klasė nustatoma pagal galvijo skerdenos pagrindinių dalių – šlaunų, nugaros, menčių – išsivystymą ir žymima viena iš šių raidžių: E, U, R, O ir P, kur

E (puiki) – visi profiliai išgaubti iki labai išgaubtų; ypač gerai išsivystę raumenys,

U (labai gera) – profiliai, bendrai paėmus, išgaubti; labai gerai išsivystę raumenys,

R (gera) – profiliai, bendrai paėmus, tiesūs; gerai išsivystę raumenys,

O (nebloga) – profiliai tiesūs iki įdubusių; raumenys išsivystę vidutiniškai,

P (menka) – visi profiliai įdubę ir kai kurie labai įdubę; raumenys prastai išsivystę.

Galvijo skerdenos **riebumo** klasė nustatoma pagal galvijo skerdenos išorinėje pusėje ir krūtinės ląstos ertmėje esančių riebalų kiekį ir žymima vienu iš šių skaičių: 1, 2, 3, 4 ir 5, kur

1 (labai žema) – riebalų sluoksnio nėra arba jis nežymus,

2 (žema) – riebalų sluoksnis plonas, raumeninis audinys persimato beveik visur,

3 (vidutinė) – raumeninis audinys, išskyrus šlaunis ir mentes, beveik visur padengtas riebalais, nedidelės riebalų sankaupos krūtinės ląstos ertmėje,

4 (aukšta) – raumeninis audinys padengtas riebalais, bet šlaunų ir mentės dalyje kai kur persimato, gana nemažos riebalų sankaupos krūtinės ląstos ertmėje,

5 (labai aukšta) – visa skerdena padengta riebalais; didelės riebalų sankaupos krūtinės ląstos ertmėje.

Skerdenos kategorija, raumeningumo ir riebumo klasės nustatomos ne vėliau kaip per 60 minučių nuo galvijo paskerdimo.

Įskaitinis galvijų skerdenų svoris – tai atšaldytos (nuo $-1,5^{\circ}\text{C}$ iki $+7^{\circ}\text{C}$) arba sumažintos 2 procentais šiltos (vidutinė temperatūra aukštesnė nei $+35^{\circ}\text{C}$) galvijo skerdenos svoris. Jeigu fiksuojamas šiltos skerdenos svoris, tai skerdena turi būti pasverta per 60 min. nuo galvijo paskerdimo.

Pagal **Kiaulių skerdenų kokybės įvertinimo ir klasifikacijos techninį reglamentą** kiaulių skerdenos gali būti įvertinamos pagal svorį ir lašinių storį (šiuo atveju jos gali būti įvertinamos su oda arba be odos) arba pagal svorį ir raumeningumą (šiuo atveju jos gali būti įvertinamos tik su oda).

Kiaulių skerdenos su oda, įvertinamos pagal svorį ir lašinių storį, skirstomos į šias kategorijas:

Kategorija	Žymuo	Masė, kg	Lašinių storis, mm
Aukščiausia	A	50–65	Iki 20
Pirma	1	45–70	15–35
Antra	2	71–77	15–40
Trečia	3	78–90	15–40
Ketvirta	4	91 ir daugiau	41 ir daugiau
Šešta	6 arba 6K	45–60	Neribojamas
Septinta	7	9–44	5 ir daugiau
Aštunta	8	4–12	Neribojamas
Devinta	9	Neribojama	Neribojamas

Kiaulių skerdenos be odos, įvertinamos pagal svorį ir lašinių storį, skirstomos į šias kategorijas:

Kategorija	Žymuo	Skerdenos masė, kg	Lašinių storis, mm
Pirma	1	40–62	15–35
Antra	2	63–70	15–40
Trečia	3	71–80	15–40
Ketvirta	4	81 ir daugiau	41 ir daugiau
Penkta	5 arba 5K	Neribojama	15 ir daugiau
Šešta	6 arba 6K	40–52	Neribojamas

Septinta	7	7–39	5 ir daugiau
Devinta	9	Neribojama	Neribojamas

Vyraujantis kiaulių skerdenų vertinimo metodas Lietuvoje – pagal svorį ir raumeningumą. Vadovaujantis **Kiaulių įkainojimo pagal skerdenų svorį ir kokybę taisyklėmis**, kiaulių skerdenos pagal raumeningumą skirstomos į 6 raumeningumo klases, kurios žymimos raidėmis S, E, U, R, O, P:

Raumeningumo klasė	Raumeningumas, %
S	60 ir daugiau;
E	per 55, bet mažiau kaip 60;
U	per 50, bet mažiau kaip 55;
R	per 45, bet mažiau kaip 50;
O	per 40, bet mažiau kaip 45;
P	mažiau kaip 40

Pagal raumeningumą vertinamos tik kiaulių skerdenos su oda.

Pagal Komisijos įgyvendinimo sprendimą (ES) 2020/871 Lietuvoje leidžiama taikyti šiuos kiaulių skerdenų klasifikavimo metodus:

- prietaisą „Fat-O-Meat“er S70“ (FOM S70) ir su juo susijusius vertinimo metodus;
- prietaisą „Fat-O-Meat“er II“ (FOM II) ir su juo susijusius vertinimo metodus;
- rankinį liniuotės (ZP) metodą ir su juo susijusius vertinimo metodus. Šis metodas gali būti taikomas tik skerdyklose, kurių vidutinis metinis skerdimų pajėgumas ne didesnis kaip 500 kiaulių per savaitę arba didesnis, bet neįmanoma taikyti a ir b punktuose minėtų metodų.

Kiaulių skerdenų raumeningumas turi būti nustatytas ne vėliau kaip 45 minutės po kiaulės paskerdimo.

Įskaitinis kiaulių skerdenų svoris – tai atšaldytos (nuo -1°C iki $+7^{\circ}\text{C}$) arba sumažintos 2 procentais šiltos (vidutinė temperatūra aukštesnė nei $+35^{\circ}\text{C}$) kiaulės skerdenos svoris. Šiltos skerdenos turi būti sveriamos ne daugiau kaip 45 minutės po kiaulės paskerdimo. Jei skerdenos sveriamos praėjus daugiau kaip 45 minutės po skerdimų, tai, nustatant skerdenos įskaitinį svorį, 2 procentų atėmimas mažinamas 0,1 procento kas 15 papildomai praėjusių minučių.

Kiekviena galvijus skerdzianti skerdykla turi nustatyti ir skelbti bazines kainas už kiekvienos kategorijos R raumeningumo ir 3 riebumo klasių skerdenas ir patvirtinti kainos perskaičiavimo

koeficientus esant kitoms skerdenų raumeningumo ir riebumo klasėms. Jeigu skerdykloje skeržiamos kiaulės, turi būti patvirtintos visų raumeningumo (lašinių storio) klasių atitinkamo svorio skerdenų kainos. Gyvulio rinkos kaina apskaičiuojama už atitinkamo raumeningumo 100 kg įskaitinį skerdenos svorį. Gyvulio pardavėjas privalo būti supažindintas su patvirtintu kainynu gyvulio pirkimo vietoje.

Gyvulių supirkimas ir apmokėjimas pagal jų skerdenų svorį ir kokybę turėjo būti tikslesnis gyvulių augintojo darbo įvertinimas, kartu suinteresuojantis gyvulių augintojus išauginti ir parduoti aukštesnės kokybės gyvulius. Tačiau nemaža dalis gyvulių augintojų iki šiol mieliau renkasi apmokėjimą už gyvulį pagal jo gyvąjį svorį. Parduodamas pagal gyvąjį svorį, augintojas jaučia išlaikantis proceso kontrolę, jis mato savo akimis parduodamo gyvulio svorį ir sudera priimtina kainą už jį. Tuo metu parduodamas gyvulį pagal skerdenos svorį ir kokybę, augintojas visiškai nekontroliuoja proceso nuo pat gyvulio pristatymo į skerdyklą momento ir sužinoti, kiek už jį bus sumokėta, nepažeidžiant taisyklių gali ir tik po 5 dienų. Dėl to atsiranda tam tikras nepasitikėjimas teisingu gyvulio skerdenos svorio ir kokybės įvertinimu. Detalus proceso reglamentavimas įkainojimo taisyklėse turėtų augintojui suteikti žinojimą ir pasitikėjimą skerdyklomis. Tačiau to nėra, nes augintojas nemato ir negali būti įsitikinęs, ar laikomasi visų taisyklėse nurodytų nuostatų. O vertinant tiek gyvulių skerdenų kokybę, tiek svorį, objektyviai atsiranda vietų, kur galėtų pasireikšti nesąžiningumas ar aplaidumas. Kaip pavyzdžius galima išskirti kelias jautrias taisyklių vietas:

- Skerdenų vertintojas yra skerdyklos darbuotojas, tad jis nėra nešališkas, bet atstovauja skerdyklos interesus. Galvijų raumeningumą ir riebumą pagal taisykles skerdenų vertintojas nustato vizualiai. Todėl galvijo augintojas dėl vertinimo rezultatų objektyvumo gali turėti abejonių. Kiaulių raumeningumo vertinimas, atliekamas Fat-OMeat'er metodais, yra objektyvesnis, nes matavimo duomenis į apskaičiuotą raumeningumo procentinę vertę paverčia pats prietaisas arba konvertuojama kompiuteriu. Tačiau jeigu taikomas rankinis liniuotės (ZP) metodas, jo matavimo rezultatų nešališkumas taip pat gali kelti abejonių. Taisyklėse numatyta Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos kontrolė nėra nuolatinė. Pagal 2002 metų gegužės mėnesį patvirtintas taisykles skerdenų vertintoją skyrė Gyvulių veislininkystės priežiūros tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, tad galima buvo laukti daugiau objektyvumo. Tačiau vėliau taisyklės buvo pakeistos, ir skerdenų vertintojas tapo skerdyklos darbuotoju.
- Nustatant skerdenos svorį, labai svarbus svėrimo laikas po paskerdimo bei skerdenos temperatūra, nes net nedidelis nukrypimas nuo taisyklių gali lemti nemenką įskaitinio skerdenos svorio paklaidą. Taisyklėse išsamiai išdėstyta skerdenų svėrimo procedūra minučių

tikslumu, tačiau ar skerdenų vertintojai jos preciziškai laikosi, gyvulio augintojas kontroliuoti negali ir dėl to negali būti tikras, ar iš tikrųjų skerdenos svoris buvo toks, koks užfiksuotas atsiskaitymo dokumente. Taisyklėse taip pat numatytas Skerdenų kokybės rodiklių nustatymo laikas. Tačiau ar jo buvo laikomasi, gyvulio augintojas taip pat negali žinoti.

- Taisyklių nuostata, kad pristatytas į skerdyklą gyvulys turi būti paskerstas ne vėliau kaip per 72 valandas, gali taip pat sukelti klausimų, kaip šiuo gyvuliu iki skerdimo buvo rūpinamasi.
- Taisyklėse numatytas ir atvejis, kai dėl skerdyklos kaltės sumaišius gyvulius ar skerdenas, kai negalima identifikuoti savininko, gyvulius priverstinai paskerodus transportavimo metu, jiems kritus dėl pirkėjo kaltės arba juos paskerodus vėliau nustatyto laiko, taip pat neteisingai perpjovus skerdeną per stuburą, dėl pirkėjo kaltės atsiradus atviriams lūžiams, už gyvulius apmokama pagal skerdenos svorį, taikant skerdyklos patvirtintus vidutinius metinius mėsos išeių normatyvus, remiantis gyvulio svorio, lyties ir amžiaus įrašais važtaraštyje. Gyvulių rinkos kaina apskaičiuojama, priskiriant jai vidutinės skerdykloje susiklosčiusias kokybės rodiklių reikšmes. Tokiu atveju gyvulio augintojas gali tiek nukentėti, tiek ir išlošti, priklausomai nuo to, kokios kokybės gyvulį buvo atidavęs skerdimui. Tačiau tokie atvejai taip pat gali sukelti nepasitikėjimą. Apmokant už gyvulį pagal gyvąjį svorį tokių atvejų nebūna.

Vizualių techninių priemonių pritaikymas atsiskaitymui už gyvulių skerdenų įvertinimą, kai gyvulio augintojas gali stebėti visą gyvulio skerdimo, kokybės ir svorio nustatymo procesą, turi skatinti skerdenų vertintojus tiksliai laikytis visų taisyklėse numatytų procedūrų ir atitinkamai tiksliai nustatyti tiek skerdenų svorį, tiek jų kokybės rodiklius, nuo ko priklauso kaina už parduotą gyvulį. Turėtų išaugti gyvulių augintojų pasitikėjimas tikslesniu gyvulio įkainojimu pagal skerdenų svorį ir kokybę, ir rinktis šį apmokėjimą, o ne apmokėjimą už gyvąjį svorį.

Vizualinių priemonių sudėtis ir veikimo principas (organizacinė forma)

Projektui įgyvendinti reikalinga įsigyti vizualines ir kitas priemones: kompiuterinė ir programinė įranga, projektui įgyvendinti reikalingos medžiagos ir priemonės. Prie projektui įgyvendinti reikalingų medžiagų ir priemonių priskiriama: telekomunikacijų spinta, telekomunikacijų spintoje montuojama įranga, instaliacinės medžiagos. Prie kompiuterinės ir programinės įrangos, projektui įgyvendinti reikalingų medžiagų ir priemonių priskiriama vaizdo įrašymo (Synology NAS Synology Rack RS820RP+) serveris su operacine sistema, tinklo įranga, vaizdo stebėjimo sistemos programinė įranga su kamerų licencijomis, kompiuterinės darbo vietos

kompiuterinė (Lenovo ThinkPad E15-IML) ir programinė įranga, vaizdo kameros (Mobotix, Mx-M26B-6D), komutatorius ir 4G modemas (Robustel, R1520-4L Dual SIM 5xETH).

Projekto „Mėsinės produkcijos vertės didinimas“ vykdytojai: UAB Agaras, AB Krekenavos Agrofirma ir UAB Utenos mėsa. Pagal pateiktą vykdymo sąmatą kiekvienas vykdytojas išleido 23623,67 EUR (be PVM) projekto įgyvendinimui, iš jų projektui įgyvendinti reikalingų medžiagų ir priemonių už 5445 EUR (be PVM) ir kompiuterinės ir programinės įrangos įsigijimui bei programavimo paslaugoms – 18178,67 EUR (be PVM).

Veikimo principas. Skerdimo filmavimas yra įrašomas ir pateikiamas gyvulio pardavėjui.

Stebėjimo vaizdo kameromis naudojimas skerdyklose – kitų šalių patirtis

Kai kuriose šalyse daug yra diskutuojama dėl uždarnos grandinės televizijos (*angl. Closed-Circuit Television – CCTV*), dar kitaip vadinamos stebėjimu vaizdo kameromis, naudojimo skerdyklose, siekiant užtikrinti papildomą gyvūnų laikymo ir skerdimo praktikos priežiūrą. Maisto verslo subjektai dažnai naudoja stebėjimą vaizdo kameromis, kuris padeda jiems vykdyti reguliavimo įsipareigojimus, pagal kuriuos jie turi užtikrinti, kad su jų globojamais gyvūnais nuo atvežimo iki mirties būtų elgiamasi humaniškai visais gamybos prieš skerdimą etapais. Tačiau stebėjimo vaizdo kameromis taikymas daugelyje šalių tebėra savanoriškas ir skirtingai reguliuojamas.

Europos veterinarijos gydytojų federacija įvardija šiuos galimus privalomo stebėjimo vaizdo kameromis pranašumus⁴:

- Galimybių stebėti ir tikrinti, kaip laikomasi gyvūnų tvarkymo praktikos ir skerdimo proceso (įskaitant svaiginimą), didinimas.
- Maisto grandinės ir visuomenės sveikatos apsaugos užtikrinimas.
- Prisdėjimas prie vartotojų pasitikėjimo, kad maisto verslo subjektai imasi visų būtinų veiksmų, siekiant padidinti gyvūnų gerovę, stiprinimo.
- Pagrindinių rodiklių, susijusių su gyvūnų tvarkymu, stebėjimas ir registravimas.
- Vertingos mokymo priemonės, padedančios nuolat tobulinti skerdimo procesus, teikimas, taip pat audito dėl gyvūnų gerovės aprūpinimas pagrindine informacija.
- Papildomų įrodymų, atsakant į bet kokius įtarimus dėl neteisėtos veiklos, pateikimas.
- Patyčių ir priekabiavimo atvejų įrodymų pateikimas kompetentingų institucijų darbuotojams, kai jie atlieka savo pareigas patvirtintose skerdyklose.

⁴ FEDERATION OF VETERINARIANS OF EUROPE. Use of Closed Circuit Television (CCTV) in the supervision and verification of animal welfare standards in approved premises. FVE/2017/position papers_042.

Vaizdo stebėjimas skerdyklose jau kurį laiką yra politinių diskusijų objektas. Pastaraisiais metais vyriausybiniai patikrinimai, taip pat nevyriausybinių organizacijų veiksmai ir slapti tyrimai atskleidė daugybę gyvūnų kančių skerdyklose. Daugelis Europos Sąjungos (ES) valstybių narių pradėjo svarstyti, kokių veiksmų reikėtų imtis.

Jungtinė Karalystė

Jungtinė Karalystė (JK) (tik Anglija) buvo pirmoji dar tuo metu (2018 m.) ES valstybė narė, įgyvendinusi teisės aktus dėl stebėjimo vaizdo kameromis skerdyklose. Nuo 2018 m. gegužės mėn. stebėjimas vaizdo kameromis yra privalomas visose Anglijos skerdyklose (įgyvendinimo laikotarpis – 6 mėnesiai). Iki tol JK Vyriausybė skatino savanoriško stebėjimo vaizdo kameromis skerdyklose naudojimą, tačiau toks skatinimas nesulaukė didelio pasisekimo. Dabartinis stebėjimo vaizdo kameromis skerdyklose reglamentavimas iš esmės yra grindžiamas Ūkinių gyvūnų gerovės komiteto atlikto uždarnosios grandinės televizijos naudojimo naudos skerdyklose vertinimo išvadamis⁵. Vadovaujantis 2018 m. „Privalomo uždarnosios grandinės televizijos naudojimo skerdyklose (Anglija) taisyklių“⁶ nuostatomis, reikalaujama, kad verslo subjektas privalo:

- įrengti vaizdo stebėjimo kameras skerdykloje – visose vietose, kur yra gyvi gyvūnai (kur jie iškraunami, apsvaiginami ir žudomi);
- saugoti uždarnosios grandinės televizijos vaizdus 90 dienų;
- pateikti filmuotą medžiagą oficialiai paskirtiems veterinarijos gydytojams.

Anglijos pavyzdžiu pasekė ir Škotija. Nuo 2021 m. liepos 1 d. privaloma vaizdo stebėjimo sistema įsigaliojo visose Škotijos skerdyklose, 2020 m. priėmus „Privalomo uždarnosios grandinės televizijos naudojimo skerdyklose (Škotija) taisykles“⁷. Vadovaujantis šių taisyklių nuostatomis, verslo subjektai turi užtikrinti, kad skerdyklose būtų įrengta vaizdo stebėjimo sistema, užtikrinanti išsamų ir aiškų žudymo ir susijusių operacijų vaizdą visose skerdyklų vietose, kuriose yra gyvū gyvūnų.

Ispanija

Ispanijoje Karališkasis dekretas, reikalaujantis skerdyklose įrengti vaizdo stebėjimo kameras, bus patvirtintas iki 2022 m. pabaigos⁸. Patvirtindama šį gyvūnų gerovės reglamentą, Ispanija pranoks kitas ES valstybes nares, nes vaizdo stebėjimo sistemas skerdyklose įrengti anksčiau buvo privaloma

⁵ The Farm Animal Welfare Committee, ‘Opinion on CCTV in slaughterhouses’ (February 2015). Prieiga per internetą: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/400796/Opinion_on_CCTV_in_slaughterhouses.pdf.

⁶ The Mandatory Use of Closed Circuit Television in Slaughterhouses (England) Regulations 2018. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2018/9780111166123/contents>.

⁷ The Mandatory Use of Closed Circuit Television in Slaughterhouses (Scotland) Regulations 2020. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ssi/2020/384/contents/made>.

⁸ Eurogroup for animals. Prieiga per internetą: <https://www.eurogroupforanimals.org/news/video-surveillance-cameras-spanish-slaughterhouses-become-mandatory-end-2021>.

tik JK. Šis projektas kilo, ne pelno siekiančiai organizacijai „Equalia“ (šios organizacijos tikslas – gerinti gyvūnų, skirtų vartoti, gyvenimo sąlygas, laikantis būtinausių gyvūnų gerovės standartų) vykdamas dvejus su puse metų trukusią kampaniją dėl privalomų vaizdo stebėjimo kamerų visose skerdyklose įrengimo. Ši kampanija sulaukė Nacionalinės mėsos perdirbėjų asociacijos paramos, kuri Ispanijos maisto saugos ir mitybos agentūros vykdomajam direktoratui perdavė prašymą dėl vaizdo stebėjimo kamerų įrengimo skerdyklose. Atsižvelgiant į mėsos pramonės išsipareigojimą užtikrinti gyvūnų gerovę, šia iniciatyva siekiama prižiūrėti, kaip tinkamai laikomasi gyvūnų gerovės sąlygų skerdyklose.

Prancūzija

Prancūzijoje iki 2018 m. sausio 1 d. visose skerdyklose turėjo būti įrengtos kameros visuose gyvūnų transportavimo, apgyvendinimo, imobilizavimo, svaiginimo ir skerdimo taškuose, tačiau atitinkamo teisės akto pasiūlymas dėl vaizdo stebėjimo skerdyklose buvo atšauktas. Vėliau Prancūzijos Vyriausybė pareiškė norinti, kad veterinarijos gydytojai ir stebėtojai fiziškai būtų skerdyklose, o ne prieš skerdyklų monitorius. Šiuo metu nėra nei teisės aktų dėl privalomų vaizdo įrašų Prancūzijos skerdyklose, nei ketinama juos turėti. Laukiant iš pradžių planuotų teisės aktų, daugelis skerdyklų savo noru įsirengė vaizdo stebėjimo sistemas. Situacija dėl privalomų vaizdo kamerų skerdyklose gali pasikeisti, nes vartotojai reikalauja atsakingesnės praktikos gyvūnų atžvilgiu.

Nyderlandai

Nyderlanduose jau seniai diskutuojama apie vaizdo stebėjimą skerdyklose, tačiau teisinio reikalavimo šiuo klausimu dar nėra. Nusizengimai kaimyninių šalių skerdyklose sukėlė ginčų, todėl kai kurios Nyderlandų skerdyklos susitarė su Vyriausybe dėl vaizdo kamerų įrengimo. Kitos skerdyklos įsirengė vaizdo kameras be tokio susitarimo. Pagal susitarimą su Vyriausybe vaizdo stebėjimas turėtų būti sutelktas tose vietose, kur tvarkomi gyvi gyvūnai. Nors nuolatinės išorinės kontrolės nėra, skerdyklos suteikė maisto saugos institucijai teisę bet kada prieiti prie įrašų. Vaizdo įrašai saugomi mažiausiai 4 savaites.

Belgija

Flandrijos Gyvūnų apsaugos ministras pareiškė, kad visose Flandrijos skerdyklose turėtų būti vykdomas vaizdo stebėjimas, tačiau taip pat pripažino, kad tai sukeltų praktinių įgyvendinimo problemų. Flandrijoje nėra įstatyminių reikalavimų dėl vaizdo stebėjimo skerdyklose, tačiau yra susitarimai su skerdyklomis, t. y. savanoriški išsipareigojimai. Kai kurios skerdyklos yra įsivedusios savanorišką vaizdo stebėjimą, nors nėra žinoma, ką tai apima. Valonijoje taip pat ketinama įdiegti panašų metodą, kaip ir Flandrijoje.

Vokietija

Vokietijoje laikomasi griežto požiūrio į duomenų apsaugos taisykles. Įvairūs veikėjai (taip pat ir politikai) ginčijasi, ar skerdyklose turėtų būti naudojamas vaizdo stebėjimas. Vadovaujantis Vokietijos Federalinio Parlamento Mokslinės tarnybos pareiškimu, toks vaizdo stebėjimas daugeliu atveju pažeistų Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nuostatas. Tik vieninteliu atveju vaizdo stebėjimas nepažeistų šio reglamento nuostatų, t. y. tada, kai nebūtų renkami asmens duomenys, nes asmuo nebūtų nufilmuotas (arba bent jau jo negalima būtų identifikuoti). Šiuo metu Vokietijoje nėra jokių teisinių įsipareigojimų ir savanoriškų susitarimų su skerdyklomis dėl vaizdo stebėjimo.